

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

Кафедра педагогіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор НН Інституту
культури і мистецтв

_____ О.А. Косорич

« ____ » _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

перший (бакалаврський) рівень

Педагогіка

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Освітньо-професійна програма:

Мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією НН інституту культури і
мистецтв

« ____ » _____ 201__ р

Голова _____

Розробники:

1. Бойченко Марина Анатоліївна – доктор пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки.

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри педагогіки

Протокол № 1 від « 29 » серпня 2019 р.

Завідувач кафедри

Сбруєва А.А. доктор пед. наук, професор _____

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 4	Бакалавр	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
третій			
Семестр			
Перший, другий			
Лекції			
16 год.		12 год.	
Практичні, семінарські			
14 год.		12 год.	
Лабораторні			
Самостійна робота			
28 год.		34 год.	
Консультації:			
2 год.	2 год.		
Загальна кількість годин - 120	Вид контролю:		
	залік		

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв’язує складні проблемні ситуації та завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв’язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й схильності; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.
82 – 89	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить лінгвістичні поняття, категорії; формулює правила; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
74 – 81	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
64 – 73	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати мовні явища, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час виконання вправ і завдань за алгоритмом, послуговуватися додатковими джерелами.

60 – 63	Студент розуміє суть навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; виконує прості вправи і завдання за алгоритмом, але окремі висновки є нелогічними та непослідовними.
35 – 59	Студент намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі закономірності; робить спроби виконання вправ і завдань репродуктивного характеру; за допомогою викладача виконує прості вправи за готовим алгоритмом.
1 – 34	Студент не достатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні»; може самостійно знайти в підручнику відповідь.

Розподіл балів (залік)

Розподіл балів

Поточний контроль												Разом	Сума
РОЗДІЛ 1			РОЗДІЛ 2				РОЗДІЛ 3						
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	
Поточний контроль												60	100
5	5	5	5	5	5	6	4	4	4	4	4		
Контроль самостійної роботи												40	
3	3	3	4	4	4	3	2	2	2	3	3		

T1, T2 ... T 9 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами діагностики навчальних досягнень є усне фронтальне та комбіноване опитування; контрольні роботи, виконання науково-дослідних завдань, опрацювання першоджерел, робота зі словником, виконання практичних завдань тощо; усні, письмові тести.

6. Програма навчальної дисципліни

7.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ I. Історія зарубіжної школи та педагогіки

Тема 1. Освіта та виховання з найдавніших часів до XVII ст.

Освіта й виховання в античному світі (спартанська та афінська системи виховання, педагогічні ідеї античних філософів); історія становлення університетів; педагогічні ідеї епохи Відродження; епоха Нового часу; основні етапи життєдіяльності Я. А. Коменського; складові концепції видатного чеського педагога.

Тема 2. Педагогічні системи представників епохи Просвітництва Ж.-Ж. Руссо та Дж. Локка.

Стан суспільного розвитку країн Західної Європи в період буржуазних революцій; основні педагогічні ідеї Дж. Локка та Ж.-Ж. Руссо; основні положення педагогічних поглядів представників епохи Просвітництва.

Тема 3. Ідеї розвивального навчання в західноєвропейській педагогіці XVIII – XIX століть.

Основні етапи життя й діяльності Й. Г. Песталоцці, Й. Гербарта, А. Дістервега; основні положення педагогічних систем представників ідеї розвивального навчання.

РОЗДІЛ II. Історія вітчизняної школи та педагогіки

Тема 1. Розвиток виховання та освіти на території України з найдавніших часів до к. XVII – поч. XVIII ст.

Стан суспільного розвитку Київської Русі; основні етапи розвитку писемності та шкільної освіти; система шкіл і методика викладання в них; педагогічні пам'ятки Київської Русі; витоки вітчизняної духовної культури й системи духовних цінностей українців; процес становлення й розвитку системи середньої освіти (братські школи) та вищої освіти (Острозька академія); чинники розвитку педагогічної думки й педагогічні погляди українських просвітителів епохи Відродження й подальшого часу.

Тема 2. Українське шкільництво та педагогічна думка у XVIII ст.

Процес розвитку національної системи вищої освіти (Києво-Могилянської академії) та середньої (колегій) за часів національного відродження та подальшої денационалізації на українських землях (Лівобережна та Правобережна Україна). Вплив епохи Просвітництва на розвиток прогресивних ідей української педагогічної думки та діяльності просвітників.

Тема 3. Розвиток шкільництва та поширення ідеї народності в педагогічній думці України (XIX – поч. XX ст.).

Основні положення освітніх реформ, що сформували систему освіти Російської імперії. Основні положення світогляду К. Д. Ушинського; головні ідеї теорії та практики педагога: антропологічні основи педагогіки; аспекти обґрунтування народної школи, формування в учнів національного характеру, переконань, світогляду, моралі, ставлення К. Д. Ушинського до праці в житті людини. Трактатування принципу народності й методичні інновації процесу навчання й виховання в поглядах Т. Г. Лубенця, Х. Д. Алчевської.

Тема 4. Педагогічні системи видатних українських педагогів XX ст.: А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського.

Теорія та практика видатних педагогів XX ст.; основні положення педагогічної системи А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського.

РОЗДІЛ III. Порівняльна педагогіка

Тема 1. Загальні тенденції структурного реформування освітніх систем у провідних розвинених країнах та в Україні

Провідні причини формування системи неперервної освіти; особливості діяльності освітніх систем провідних розвинених країн світу та загальні тенденції реформування сучасних освітніх систем.

Тема 2. Сучасні підходи до вирішення завдань підвищення якості та ефективності навчального процесу

Основні підходи до визначення якості та ефективності освіти; процес стандартизації змісту освіти; особливості диференціації освіти та її провідні критерії.

Тема 3. Сучасний стан і перспективи розвитку педагогічної освіти в провідних розвинених країнах і в Україні

Професійна підготовка майбутніх учителів у провідних розвинених країнах світу та в Україні. Загальні тенденції розвитку педагогічної освіти в провідних розвинених країнах світу.

Тема 4. Загальні тенденції розвитку спеціальної освіти в провідних розвинених країнах і в Україні.

Становлення та розвиток інклюзивної освіти в провідних розвинених країнах світу та в Україні. Особливості роботи з обдарованими дітьми в школах провідних розвинених країн світу та України. Огляд зарубіжного досвіду роботи з обдарованими дітьми з особливими потребами.

Тема 5. Особливості соціалізації особистості в сучасній школі.

Система виховних цінностей сучасного шкільництва; форми та методи соціалізуючого впливу школи; приклади співробітництва країн-членів Ради Європи.

7.2. Структура навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	всього	Із них			
		лекції	практики	консультації	самостійна робота
РОЗДІЛ I. Історія зарубіжної школи та педагогіки					
Тема 1. Освіта та виховання з найдавніших часів до XVII ст.	8	2	2		4
Тема 2. Педагогічні системи представників епохи Просвітництва Ж.-Ж. Руссо та Дж. Локка	8	2	2		4
Тема 3. Ідеї розвивального навчання в західноєвропейській педагогіці XVIII – XIX століть	9	2	2	1	4
РОЗДІЛ II. Історія вітчизняної школи та педагогіки					
Тема 1. Розвиток виховання та освіти на території України з найдавніших часів до к. XVII – поч. XVIII ст.	9	2	2	1	4
Тема 2. Українське шкільництво та педагогічна думка у XVIII ст.	7	2	2		3

Тема 3. Розвиток шкільництва та поширення ідеї народності в педагогічній думці України (XIX – поч. XX ст.).	7	2	2		3
Тема 4. Педагогічна система А. С. Макаренка	6	2	1		3
Тема 5. Педагогічна система В. О. Сухомлинського	6	2	1		3
Розділ III. Порівняльна педагогіка					
Тема 1. Порівняльна педагогіка як наука. Провідні чинники розвитку освіти в сучасних умовах	6	2	–		4
Тема 2. Сучасний стан і перспективи розвитку освіти в провідних розвинених країнах і в Україні	9	2	2		5
Тема 3. Загальні тенденції структурного реформування освітніх систем у провідних розвинених країнах і в Україні	8	–	2	1	5
Тема 4. Основні підходи до вирішення завдань підвищення ефективності навчального процесу	8	2	1		5
Тема 5. Шляхи диференціації та стандартизації освіти в провідних розвинених країнах і в Україні	8	2	1		5
Тема 6. Сучасний стан і перспективи розвитку педагогічної освіти в провідних розвинених країнах і в Україні	9	2	2		5
Тема 7. Загальні тенденції розвитку спеціальної освіти в провідних розвинених країнах і в Україні	6	2	2		2
Тема 8. Особливості соціалізації особистості в сучасній школі	6	–	2	1	3
Залік					
Усього годин	120	28	26	4	62

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Освіта та виховання з найдавніших часів до XVII ст.	2	-
2	Тема 2. Педагогічні системи представників епохи Просвітництва Ж.-Ж. Руссо та Дж. Локка	2	-
3	Тема 3. Ідеї розвивального навчання в західноєвропейській педагогіці XVIII – XIX століть	2	-
4	Тема 4. Розвиток виховання та освіти на території України з найдавніших часів до к. XVII – поч. XVIII ст.	2	-

5	Тема 5. Українське шкільництво та педагогічна думка у XVIII ст.	2	-
6	Тема 6. Розвиток шкільництва та поширення ідеї народності в педагогічній думці України (XIX – поч. XX ст.).	2	-
7	Тема 7. Педагогічні системи видатних педагогів XX століття: А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського	2	-
8	Тема 8. Сучасний стан і перспективи розвитку освіти в провідних розвинених країнах і в Україні	2	-
9	Тема 9. Загальні тенденції структурного реформування освітніх систем у провідних розвинених країнах і в Україні	2	-
10	Тема 10. Основні підходи до вирішення завдань підвищення ефективності навчального процесу. Шляхи диференціації та стандартизації освіти в провідних розвинених країнах і в Україні	2	-
11	Тема 11. Сучасний стан і перспективи розвитку педагогічної освіти в провідних розвинених країнах і в Україні	2	-
12	Тема 12. Загальні тенденції розвитку спеціальної освіти в провідних розвинених країнах і в Україні	2	-
13	Тема 13. Особливості соціалізації особистості в сучасній школі	2	-
14	<i>Усього годин</i>	26	-

8. Рекомендовані джерела інформації з історії педагогіки

Основна література

1. Антологія просвітницької думки членів Попівської академії / Упорядник та автор вступних статей Скоробагатська О. І. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2006. 382 с.
2. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підручник. К.: Либідь, 2006. 424 с.
3. Багалій Д. Український мандрований філософ Григорій Сковорода. К., 1992. 472 с.
4. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті: монографія. К.: Богданова А.М., 2008. 406 с.
5. Бойко В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського: [до 425 річчя від дня народження чеського мислителя письменника і педагога]. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2017. № 4. С. 10–16.
6. Бондар Л. С. Громадянське виховання школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 3. С. 5 – 10.
7. Бондар Л. Методологічна основа гуманістичних ідей духовності в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2006. № 9.

С. 11 – 13.

8. Бондар Л. В. О. Сухомлинський: піклування про здоров'я і духовне життя школярів. *Рідна школа*. 2012. № 6. С. 33-36.
9. Боцаренко Г. Реальні училища Київського навчального округу. *Рідна школа*. 2006. № 11. С. 29 – 30.
10. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. К., 1993. 414 с.
11. Бутенко О. Ідеї сімейного виховання в творчій спадщині просвітителів ХІІІ ст. *Рідна школа*. 2008. № 1. С. 74 – 75.
12. Васькович Г. Шкільництво в Україні (1905–1920 рр.). К.: Мандрівець, 1996. 360 с.
13. Вашуленко М. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського – першоджерело формування українськомовної особистості дошкільників і молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 9. С. 6-8.
14. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава, 1994. 190 с.
15. Вовк Л. П. Громадсько-педагогічне сподвижництво в Україні (етапи і особливості). К.: «Просвіта», 1998. 179 с.
16. Галів М. Проблема виховання характеру людини в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського. *Рідна школа*. 2006. № 7. С. 66 – 67.
17. Год Б. В., Год Н. В. Еразм Роттердамський – «наставник Європи»: історичні та педагогічні нариси. Полтава: ПП Шевченко Р. В., 2012. 206 с.
18. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К., 1997. 376 с.
19. Гошанар Ірина. Життя та педагогічна діяльність Й. Ф. Гербарта. *Шлях освіти*. 2010. № 3. С. 43-46.
20. Дічек Н. Універсальність педагогічного новаторства В. О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2010. № 3. С. 8-11.
21. Дзюбка Л. Усвідомлене та відповідальне батьківство як передумова повноцінного сімейного виховання: [Спадщина А. С. Макаренка]. *Психолог*. 2005. № 28. С. 18 – 20.
22. Диференційований підхід в історії української школи (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.): монографія; авт. Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д., Гупан Н. М., Бондар Л. С., Антоненко Н. Б., Філімонова Т. В., Антоненко М. Я., Куліш Т. І., Шевченко С. М. К.: Педагогічна думка, 2013. 620 с.
23. Дроб'язко П. І. Українська національна школа : витоки і сучасність: посібник. К.: Академія, 1997. 184с.
24. Ісаєвич Я. Концепція тримовної школи в Європі ХVІ ст. [Острозька школа (1576 р.)]. *Урок української*. 1999. № 1. С. 53 – 56.
25. Історія педагогіки: навчальний посібник; за ред. О. А. Дубасенюк, М. В. Левківського. Житомир: ЖДПУ, 1999. 336 с.
26. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; за ред. В. Г. Кременя. К.: Знання, 2005. 767 с.
27. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: навчальний посібник / А. А. Сбруєва, М. Ю. Рисіна, Н. Г. Осьмук; за заг. ред. проф.

- А. А. Сбруєвої. Суми: ВВП «Мрія», 2015. 250 с.
28. Києво-Могилянська Академія в іменах XVII–XVIII ст. Енциклопедичне видання. Науковий редактор, упорядник З. І. Хижняк; за ред. В. С. Брюховецького. К.: Вид. дім «К.М Академія», 2001. 736 с.
 29. Калініченко Н. Василь Сухомлинський та проблема розумового виховання школярів. *Рідна школа*. 2013. № 8/9. С. 16-19.
 30. Калінська А. Проблеми економічного виховання в педагогічній спадщині А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського. *Географія та основи економіки в школі*. 2010. № 5. С. 32-34.
 31. Качкан В. А. Українське народознавство в іменах: у 2-х ч. Ч. 1. К., 1994.
 32. Кирпач А. З історії народної освіти Запорізьких козаків. К., 1993.
 33. Кислашко О. М. Козачинський і Г. Кониський про духовно-моральне виховання. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 4. С. 41-43.
 34. Коменский Я. А. Пансофическая школа. *Избр. пед. соч.*: в 2 т. М., 1982. Т. 2.
 35. Концепція козацької педагогіки. Режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_396129_lektsiya--upravlenie-obrazovatelnim-protsessom-kak-pedagogicheskaya-problema.html
 36. Крутенко О. Виховання гуманістичних цінностей особистості школяра в педагогічній спадщині Олександра Захаренка. *Рідна школа*. 2009. № 4. С. 22–25.
 37. Кулик Н. Подвижник в екзилі: до 145-річчя з дня народження Степана Сірополка: [про українського педагога, бібліолога, літературознавця, громадський діяча, одного із розбудовників національного шкільництва; емігрував до Чехословаччини у 1951 р.]. *Освіта України*. 2017. № 33, 28 серпня. С. 14–15.
 38. Ликов В. Народна педагогіка в теорії та практиці В. О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2008. № 9. С. 19 – 21.
 39. Левіта Ф. Шляхи і завдання українського шкільництва: до 1020-річчя шкільництва Русі-України. *Історія в школі*. 2009. № 4. С. 1 – 4.
 40. Левківський М. В. Історія педагогіки: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр навчальної літератури, 2008. 188 с.
 41. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посібник. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. 450 с.
 42. Мазур П. Вплив української науки і освіти на середньовічну школу в Європі. *Директор школи. Україна*. 2005. № 6 – 7. С. 108 – 119.
 43. Мазур П. Українська школа доби Ренесансу. *Директор школи. Україна*. 2005. № 1/2. С. 97 – 115.
 44. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.): хрестоматія / упоряд. Л. Д. Березівська та ін. К.: Наук. світ, 2003. 418 с.
 45. Мартиненко Д. В. Національне шкільництво на Лівобережній та

- Слобідській Україні (XVIII століття): монографія. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. 171 с.
46. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навчальний посібник. К.: Вікар, 2003. 335 с.
 47. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ: Абрис, 1994. 288 с.
 48. Милько В. Становлення системи освіти в Україні XIX ст.: до історії створення Харківського, Одеського та Київського навчальних округів (1803-1839). *Історія в школі*. 2013. № 3. С. 15-18.
 49. Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія / І. З. Мицько. – К., 1990. – 190 с.
 50. Навозняк Л. Л. Соціологічні віхи процесу формування духовності в школах України: [Від часів Київської Русі до початку XXI ст.]. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2008. № 2. С. 88 – 94.
 51. Надточій Т. Шалва Олександрович Амонашвілі. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2011. № 9. С. 18-21.
 52. Основи національного виховання: концептуальні положення / за ред. В. Г. Кузя, Ю. Д. Руденка, З. О. Сергійчука. Умань: УДПІ. 1993. 152 с.
 53. Педагогічний пошук: книга для вчителя: пер. з рос. / упор. І. М. Баженова. Київ: Радянська школа, 1989. 496 с.
 54. Прищак М. Поняття «духовність» у педагогічній думці України: [Друга половина XIX ст.]. *Рідна школа*. 2006. № 4. С. 71 – 74.
 55. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні. Нариси. (X – поч. XX ст.) / Ред. М. Д. Ярмаченка. К, 1991. 384 с.
 56. Руденко Ю. Д., Губко О. Т. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: МАУП, 2007.
 57. Чернишов О. Розвиток ідей В. О. Сухомлинського в реорганізації оздоровчої освіти. *Початкова школа*. 2012. № 5. С. 1-3.
 58. Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: навчальний посібник. Суми: СумДПУ, 2000. 208 с.
 59. Сисоєва С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 308 с.
 60. Сметанський М. Компаративний аналіз педагогічних поглядів А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2006. № 9. С. 3 – 7.
 61. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. К., 1985. 312 с.
 62. Сухомлинський В. Оцінки мають бути вагомими. Учитель та оцінка. *Завуч*. 2007. № 19 – 20, липень. С. 19 – 22.
 63. Сухомлинська О. В. О. Сухомлинський і моральне виховання: трансформація педагогічних цінностей. *Рідна школа*. 2010. № 3. С. 3-7.
 64. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. К., 1985. 312 с.
 65. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. К., 1974. 151с.
 66. Тригубенко В. Формування гуманістичних цінностей особистості:

- від Київської Русі до сучасності. *Рідна школа*. 2009. № 12. С. 56 – 60.
67. Українські гуманісти епохи Відродження. Антологія. У 2 частинах. Частина 1. К., 1995. 430 с.
68. Українські гуманісти епохи Відродження. Антологія. У 2 частинах. Частина 2. К., 1995. 431с.
69. Українська педагогіка в персоналіях: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: у 2-х кн. Кн. 1: X – XIX століття / О. В. Сухомлинська, Н. Б. Антоненко, Л. Д. Березовська, Л. С. Бондар; за ред. О. В. Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. 622 с.
70. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія. К., 1988. 268 с.
71. Хрестоматія з історії педагогіки. Частина 1. Вітчизняна школа та педагогіка. Упорядники та автори вступних статей Рисіна М. Ю., Сбруєва А. А. Науковий редактор та автор передмови Сбруєва А. А. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2003. 299 с.
72. Хрестоматія з історії педагогіки. Частина II: Зарубіжна школа і педагогіка / Упорядники та автори вступних статей Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2006. 432 с.
73. Шпарик О. Розвиток освіти у стародавньому Китаї: доконфуціанська доба. *Шлях освіти*. 2011. № 1. С. 38–43.
74. Шпарик О. М. Розвиток освіти у стародавньому Китаї: конфуціанська доба. *Шлях освіти*. 2011. № 3. С. 29–34.

Додаткова література

1. Алексієвець Л. Києво-Могилянська академія у суспільному житті України (XVII-XVIII ст.). Тернопіль, 1997. 160 с.
2. Амонашвили Ш. А. Здравствуйте, діти! Посібник для учителя. Москва: Просвещение, 1988. 208с.
3. Амонашвили Ш. А. Как живеєте, діти? Книга для учителя. Москва: Просвещение, 1991. 175 с.
4. Амонашвили Ш. А. В школу с шести лет. Москва: Педагогика, 1986. 176с.
5. Ананьян Є. Загальнолюдська й національна свідомість гуманітарних предметів (Література та історія) в навчально-виховному процесі вітчизняної гімназії (др. пол. XIX – поч. XX ст.). *Рідна школа*. 2006. № 11. С. 30 – 32.
6. Ананьян Е. Полікультурне виховання учнів вітчизняної гімназії через вивчення іноземних мов (друга половина XIX – початок XX століття). *Рідна школа*. 2009. № 10. С. 45 – 50.
7. Антоненко Н. К. Д. Ушинський як реформатор Смольного інституту. *Шлях освіти*. 2008. № 4. С. 41–48.
8. Аркас М. М. Історія України-Русі. К., 1990. 456 с.
9. Арцишевський Р. А., Арцишевська М. Р. Мислитель, педагог, гуманіст: до 420-річчя від дня народження Яна Амоса Коменського. *Шлях освіти*. 2012. № 2. С. 44-47.
10. Бабишин С. Д. Школа та освіта Давньої Русі. (IX – пер. половина

XIII ст.). К., 1973. 88 с.

11. Багалій Д. Історія Слобідської України. Харків, 1990. 256 с.
12. Базильчук Г. Українка по духу: [До 150-річчя з дня народження Софії русової]. *Культура і життя*. 2006. № 9/10, 8 березня. С. 7.
13. Бакалюк В. І. Психологічний аспект новаторського застосування опорних сигналів у методиці В. Ф. Шаталова. *Управління школою*. 2008. № 7. С. 21–25.
14. Бережна С. В. З розвитку народної освіти в Путивльському повіті Курської губернії в кінці XIX ст. *Третя Сумська обласна наукова історико-краєзнавча конференція: збірник статей*. Суми, 1999. С. 107-108.
15. Библюк М. Прихована програма школи В. Сухомлинського. *Шлях освіти*. 2004. № 1. С. 41 – 48.
16. Білецька С. Еволюція образу дитини: Ж.-Ж. Руссо як основоположник теорії педоцентризму. *Шлях освіти*. 2010. № 3. С. 31-34.
17. Білецька С. Особливості античної концепції дитинства. *Шлях освіти*. 2008. № 1. С. 42 – 47.
18. Богуш А. Взаємозалежність свободи і відповідальності: погляд В. О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2013. № 8/9. С. 12–15.
19. Бойко А. Освітні і наукові позиції полтавських педагогів Григорія Ващенко та Антона Макаренка. *Рідна школа*. 2018. № 1/2. С. 21–28.
20. Бойко В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського: до 425 річчя від дня народження чеського мислителя письменника і педагога. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2017. № 4. С. 10–16.
21. Бондар Л. С. Питання співдружності школи і сім'ї у творчій спадщині В. О. Сухомлинського та О. А. Захаренка. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 2. С. 79–87.
22. Боримський В. С. Школа О. Захаренка як модель сучасної сільської школи. *Позакласний час*. 2011. № 10. С. 133–134.
23. Боцаренко Г. Реальні училища Київського навчального округу. *Рідна школа*. 2006. № 11. С. 29 – 30.
24. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі. К., 1989. 295 с.
25. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. К., 1993. 414 с.
26. Бурцев М. В. Школа реформаторських ідей педагогічної системи М. П. Гузика як модель інноваційного закладу освіти. *Управління школою*. 2019. № 10/12. С. 22–25.
27. Ваховський Л. Ідеї гуманізму у французькій філософії освіти : історико-педагогічний аспект / Л. Ваховський, Т. Харченко, Л. Баско. *Шлях освіти*. 2010. № 3. С. 39-44.
28. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава, 1994. 190 с.
29. Ващенко Г. Загальні методи навчання: підручник для педагогів. Київ: Укр. вид. спілка, 1997. 441 с.
30. Видатні особи, що народилися на Сумщині: [Письменники, композитори, скульптори, педагоги, громадські діячі, науковці, герої Сумщини]. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2008. № 6-8, лютий. С. 68.

31. Волошина В. Я. Народний педагог Г. Г. Лубенець. *Шлях освіти*. 2003. № 3. С. 52 – 55.
32. Год Б. В., Год Н. В. Еразм Роттердамський – «наставник Європи»: історичні та педагогічні нариси. Полтава: ПП Шевченко Р. В., 2012. 206 с.
33. Голубченко В. Ю. Освіта Сумщини в іменах: педагогічний довідник. Суми: Університетська книга, 2012. 400 с.
34. Гоштанар І. В. Й. Ф. Гербарт про виховання як естетичне зображення світу: видатний представник німецької класичної педагогіки. *Педагогіка і психологія*. 2011. № 2. С. 115–125.
35. Гузик Н. П. Комбинированная система Н. П. Гузика: этапы обучения и научения. *Управління школою*. 2013. № 22/24. С. 2–51.
36. Гузик Н. П. Макроструктурные учебно-воспитательные образования: авторская школа: [многопрофильная многоуровневая академическая школа в макроструктуре педагогической системы Н. Гузика]. *Управління школою*. 2013. № 19/21. С. 2–28.
37. Дацюк Н. Рідна мова К. Ушинського та сучасна школа. *Директор школи. Україна*. 2011. № 2. С. 28–32.
38. Денисенко В. Педагогічні засади давніх братських шкіл. *Пам'ять століть*. 2006. № 1, січень-лютий. С. 42 – 51.
39. Джус О. В. Ціннісні імперативи творчої спадщини Софії Русової у контексті сучасних націотворчих процесів в Україні: до 155-річчя від дня народження. *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 38–40.
40. Дем'яненко Н. М. Педагогічна освіта в Україні в першій половині ХІХ ст. *Педагогіка і психологія*. 2001. № 3/4. С. 201 – 212.
41. До 100-річчя з дня смерті Бориса Дмитровича Грінченка. *Музеї України*. 2010. № 2. С. 28-30.
42. Донченко Т. В. В. О. Сухомлинський про значення і навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2008. № 4. С. 55 – 59.
43. Дунаєва Л. Безкомпромісний лицар національної ідеї: до дня вшанування пам'яті Б. Д. Грінченка. *Рідна школа*. 2011. № 3. С. 55–60.
44. Європейське Відродження та українська література ХІV–ХVІІІ ст. / відп. ред. О. Мишанич. К., 1993. 371 с.
45. Замалеев А. Ф. Мыслители Киевской Руси. К., 1981. 159 с.
46. Живодьор В. Ф. Козацька педагогіка: історія розвитку. *Інноваційні підходи до виховання учнів козацьких класів і хортингістів у навчальних закладах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 квітня 2017 р., м. Суми)*. Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. С. 27–29.
47. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С.Ф. Русової: монографія. К.: Видавництво Ліра. К., 2016. 216 с.
48. Захаренко С. Дитиноцентризм – провідна лінія в педагогічній спадщині О. А. Захаренка. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2013. № 4. С. 63–66.
49. Іващенко В., Палійчук Р. Педагогічна діяльність Христини Алчевської

- та її роль у розвитку української освіти в документах із фонду Державної педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 7. С. 1–4.
50. Іллюшина О. Останній крок до життя: (160 років від дня народження В. Н. Каразіна). *Історія України*. 2003. № 5. С. 1 – 5.
51. Ільїн В. В., Ткаченко Л. І. Григорій Сковорода як відповідь на виклик епохи. *Шлях освіти*. 2010. № 2. С. 44-47.
52. Калінська А. Проблеми економічного виховання в педагогічній спадщині А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського. *Географія та основи економіки в школі*. 2010. № 5. С. 32-34.
53. Калошин В. Ф., Сушенцева Л. Л., Гоменюк Д. В. Методика В. Ф. Шаталова – успіх та радість у навчанні. *Управління школою*. 2008. № 11. С. 13–37.
54. Каракоз С. Олександр Захаренко: (1937-2001): [про діяльність українського педагога О. Захаренка]. *Початкова школа*. 2018. № 2. С. 4–7.
55. Карман Р. Педагогічні погляди Г. С. Сковороди. *Українська мова та література*. 2013. № 18, вересень. С. 33–35.
56. Квас О. В. Світ дитинства епохи Середньовіччя. *Шлях освіти*. 2011. № 4. С. 38–41.
57. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному висвітленні: в 4-х т. К., 1994. Кн. 1. 393с.; Кн. 2. 524 с.
58. Кириченко А. Духовне виховання й духовна освіта в авторській школі М. П. Гузика. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2010. № 6. С. 71–88.
59. Кирпач А. З історії народної освіти Запорозьких козаків. К., 1993.
60. Кислашко О. Духовно-моральне виховання в Україні в складі царської Росії кінця XVII ст.. до революції 17 року. *Шлях освіти*. 2010. № 2. С. 38–40.
61. Кислашко О. М. Козачинський і Г. Кониський про духовно-моральне виховання. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 4. С. 41–43.
75. Книга вчить, як на світі жити. Книга для читання з народознавства. Суми, 1996. 63с.
62. Козлова О. Г., Гавриленко І. І. Функції управління загальноосвітнім навчальним закладом у теоретичній спадщині А. С. Макаренка. *Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць*. Полтава: ПНПУ, 2011. Вип. 8. Ч. 1. С. 162–167.
63. Корж Л. В. Освітня діяльність земств Харківської губернії (в кінці XIX – на початку XX століття): автореферат дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.0.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки. К., 1999. 19 с.
64. Колесник М. С. Не згасне свічка совісті: [педагогічний досвід О. А. Захаренка]. *Позакласний час*. 2011. № 10. С. 134–135.
65. Корж-Усенко Л. В., Мартиненко Д. В. Пріоритети політики «освіченого гетьманату» К. Розумовського. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. №3 (21). С. 12–20.

66. Коменський Я. А. Велика дидактика. К., 1938.
67. Комісаренко Н. Школа О. Захаренка – «школа самореалізації особистості». *Позакласний час*. 2011. № 10. С. 128.
68. Костомаров М. П. Слов'янська міфологія. К., 1994. 384 с.
69. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва: навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів. Тернопіль, 1996. 436 с.
70. Кузь В. Г. Основи національного виховання. Умань, 1993.
71. Лазарев М. Становлення гуманістичного спілкуванні: від «перспективних ліній» А. С. Макаренка до сучасних технологій особистісно-діалогічної взаємодії. *Витоки педагогічної майстерності*: збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Полтава: Вид-во «АСМІ», 2008. Вип. 5. С. 29–38.
72. Ликов В. Народна педагогіка в теорії та практиці В. О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2008. № 9. С. 19 – 21.
73. Литвин Л. Проблеми вільного розвитку особистості у теоріях Р. Штайнера і В. О. Сухомлинського. *Початкова школа*. 2010. № 9. С. 55-58.
74. Любар О., Осипець Р. Школа та педагогічна думка в Київській Русі. *Рідна школа*. 2001. № 12. С. 69 – 71.
75. Машталер О. В. Педагогічна і освітня діяльність О. В. Духновича. К., 1966. 148 с.
76. Мислиця М. День в стародавній єгипетській школі. *Валеологія*. 2007. № 11–12. С. 20 – 21.
77. Мітюров Б. Н. Педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського на Україні. К., 1971. 108 с.
78. Міхно О. Діяльність Миколи Пирогова на посаді попечителя Київського навчального округу (до 200-річчя від дня народження). *Шлях освіти*. 2010. № 4. С. 32-37.
79. Мовчун А. «Кожна річ має в собі частинку мого Я»: музей Бориса Грінченка в Києві. *Дивослово*. 2011. № 9. С. 58-61.
80. Мосіяшенко В. Естетичне виховання – складова педагогічної системи К. Д. Ушинського. *Шлях освіти*. 2003. № 2. С. 51 – 54.
81. Мосіяшенко В. Рідна мова в педагогічній системі К. Д. Ушинського. *Початкова школа*. 2002. № 4. С. 68 – 76.
82. Мостова Т. Унепокорений Шаталов. *Рідна школа*. 2008. № 1/2. С. 67–68.
83. Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття): навч.-метод. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинська, В. С. Курило, Н. П. Дічек, Л. Д. Березівська, Н. С. Побірченко, Н. Б. Антоненць, Л. С. Бондар, Т. В. Філімонова, М. Я. Антоненць, Т. І. Куліш, О. М. Шевчук. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 444 с.
84. Науменко Ф. І. Школа Київської Русі. Львів, 1965. 216 с.

85. Непіт Л. Є. Аналіз основних дидактичних концепцій Г. Ващенко. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, (26-27 березня 2015 року). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. Т. 2. С. 134–136.
86. Нерубайський В. А. Григорій Ващенко: людина, педагог, державник. *Педагогічна майстерня*. 2018. № 4. С. 2–4.
87. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Київ: «Довіра», 1992. 141 с.
88. Онищенко Л. В. Формування освітньої компетенції «уміння вчитись» шляхом упровадження методики С. М. Лисенкової. *Початкове навчання та виховання*. 2009. № 13. С. 14–18.
89. Осьмук Н. Г. Виховна система А. С. Макаренка в контексті світового реформаторського руху першої третини ХХ століття: порівняльний аналіз. *Творча спадщина А. С. Макаренка: осмислення історичного досвіду та інноваційного потенціалу*: монографія / [за заг. ред. проф. А. А. Сбруєвої]. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. С. 74–98.
90. Осьмук Н. Г. Ідеї реформаторської педагогіки в дослідженнях українських освітніх діячів 20-х – початку 30-х років ХХ століття: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Суми, 2011. 20 с.
91. Осьмук Н. Г. Педагогічні інновації в доробку сумських освітян 20-х років ХХ століття: метод тестів. *Матеріали восьмої Сумської наукової історико-краєзнавчої конференції (29-30 жовтня 2009 р.)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2009. С. 242-246.
92. Осьмук Н. Теоретико-практичні засади реформаторської діяльності Григорія Гринька на посаді наркома освіти УСРР. *Історико-педагогічний альманах*. 2014. № 1. С. 55-58.
93. Перетятко О. В. Вплив ідей реформаторської педагогіки на формування української педагогічної теорії і практики (1890 – 1916 рр.). *Педагогічні науки*: збірник наукових праць. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. Ч. 4. С. 60-67.
94. Проектування колективної діяльності за І. Івановим. *Школа*. 2006. № 2. С. 76–79.
95. Панов І. М. Гетьманат П. Скоропадського в створенні Української державності та освіти. *Шлях освіти*. 2003. № 4. С. 51 – 53
96. Побірченко Н. С. Творчість і трагедія Володимира Науменка. *Шлях освіти*. 2003. № 3. С. 41 – 47.
97. Проскура О. Друге століття освітнього закладу в Берліні – Будинку Песталоцці – Фребеля. *Шлях освіти*. 2010. № 4. С.17-21.
98. Радул О. Ігри дітей давніх східних слов'ян: педагогічний ретроспективний досвід. *Рідна школа*. 2009. № 12. С. 48-51.
99. Радул О. Шляхи залучення дитини в суспільні відносини у давніх слов'ян [VI – XII ст.]. *Рідна школа*. 2007. № 1. С. 76 – 78.

100. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні. Нариси. (X – поч. XX ст.) / ред. М. Д. Ярмаченка. К., 1991. 384 с.
101. Рисіна М. Ю. Педагогічний доробок Т. Г. Лубенця. *Матеріали сьомої Сумської наукової історико-краєзнавчої конференції*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. С. 327–330.
102. Рисіна М. Ю., Сенчуріна В. І. Педагогічні основи виховання дітей із неповної сім'ї у творчій спадщині А. С. Макаренка. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2008. Ч. 2. С. 296–304.
103. Рисіна М. Ю., Осьмук Н. Г. Сутнісні характеристики авторських шкіл видатних послідовників А. С. Макаренка. *Творча спадщина А. С. Макаренка крізь призму сучасності: монографія*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2008. С. 46-96.
104. Русова С. Мемуари. Щоденник. К.: Поліграфкнига. 2004. 544 с.
105. Савченко О. Уміння учнів вчитися у дидактичній системі В. О. Сухомлинського. *Початкова школа*. 2013. № 9. С. 1–3.
106. Сакунова Г. В. Основні ідеї педагогіки співробітництва. *Університет А. С. Макаренка: імідж, мобільність та європейські перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції для студентів та молодих учених, 26-27 квітня 2018 р.* Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. С. 84–85.
107. Сбруєва А. А. Авторська школа А. С. Макаренка: характеристика чинників ефективності. *Творча спадщина А. С. Макаренка крізь призму сучасності: монографія / Наук. ред.: А. А. Сбруєва, О. М. Полякова*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2008. С. 4-31.
108. Сбруєва А. А. Постать О. О. Паліцина в історії українського просвітництва. *Матеріали сьомої Сумської наукової історико-краєзнавчої конференції, (22-23 листопада 2007 р.)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. С. 330-335.
109. Сбруєва А. А. Чинники ефективної соціалізації особистості у виховних закладах А. С. Макаренка. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. Ч. 2. С. 304-314.
110. Сидоренко В. Феномен педагогічної майстерності вчителя в концептуальних вимірах творчої спадщини В. О. Сухомлинського. *Рідна школа*. 2012. № 7. С. 39-43.
111. Сірополко С. Історія освіти в Україні. К.: Наукова думка, 2001. 912 с.
112. Скоробагатська О. І. Порівняльна характеристика аксіологічних пріоритетів виховання членів Попівської академії. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2006. Ч. 1. С. 139–146.
113. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. К., 1985. 307 с.
114. Сухомлинська О. Думки В. О. Сухомлинського про здоров'я дітей в історичній перспективі. *Рідна школа*. 2012. № 7. С. 3–7.

115. Творча спадщина А. С. Макаренка: осмислення історичного досвіду та інноваційного потенціалу / за ред. проф. А. А. Сбруєвої. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. 380 с.
116. Терлецький В. В. Костянтин Ушинський і Сумщина. Суми: Собор, 1998. 103 с.
117. Терлецький В. В. Роде наш красний: Ушинський кризь призму століть. Суми: Собор, 2001. 215с.
118. Тесля М. П. О. О. Паліцин і «Паліцинська академія». Суми: Видавництво «МакДен», 2010. 424 с.
119. Тимофєєв В. Я. Час виховувати лицарів. Січ – школа національно-патріотичного виховання на засадах козацького лицарства: з досвіду роботи директора школи козацько-лицарського виховання. Дніпро: Середняк Т. К., 2018. 271 с.
120. Ткаченко А. В. Професійний розвиток особистості в контексті макаренківської педагогічної спадщини. *Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*, 2010. Вип. 7. С. 209-214.
121. Ткаченко Л. І. Г. С. Сковорода про особистість і розвиток особистості: педагогічний підхід. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 4. С. 31-40.
122. Українська культура: Лекції за ред. Д. Антоновича. К., 1993. 592 с.
123. Улюкаєва І. Він випередив свій час: до ювілею Яна Амоса Коменського – видатного чеського педагога (1592 – 1670). *Дошкільне виховання*. 2012. № 3. С. 47.
124. Фізичне виховання у контексті козацької педагогіки: навч.- метод. посібник / В. Г. Тверезовський [та ін.]. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2010. 158 с.
125. Хархан Г. Д. Виховання сім'янина в педагогічній спадщині А. С. Макаренка. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2010. № 1. С. 66–71.
126. Харченко С. Я. Основні ідеї родинного виховання педагогічній спадщині Конфуція: історія соціальної педагогіки. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2012. № 1. С. 104-107.
127. Хлисту І. Національне виховання в родинах української еліти [кінець ХІХ – початок ХХ ст.]. *Рідна школа*. 2008. № 11. С. 71 – 74.
128. Хіліг Г. Деякі штрихи до портрету Григорія Ващенка. *Шлях освіти*. 2000. № 3. С. 52 – 55.
129. Хвостенко Г. З роду Богдановичів: [Про городничого Сум Івана Федоровича Богдановича]. *Суми і сумчани*. 2007. № 39, 28 вересня. С. 13–14.
130. Цибулько Л. Г. Організація соціально-педагогічної роботи з вихованцями-сиротами в педагогічній спадщині Я. Корчака: історія соціальної педагогіки. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2012. № 1. С. 108–112.

131. Чернишов О. Розвиток ідей В. О. Сухомлинського в реорганізації оздоровчої освіти. *Початкова школа*. 2012. № 5. С. 1–3.
132. Чернов Ю. Братські школи України ХУІ – ХУІІІ ст. як унікальне явище народної творчості в системній організації педагогічного процесу. *Шлях освіти*. 2001. № 1. С. 40 – 44.
133. Шевченко В. Педагог і географ Ян Амос Коменський. *Географія та основи економіки в школі*. 2010. № 3. С. 46–47.
134. Шевченко П. Ідеї трудового виховання у педагогічній творчості Й. Г. Песталоцці. *Рідна школа*. 2002. № 1. С. 62 – 63.
135. Шевченко С. Організація навчального процесу в школах національних меншин в Україні: кінець 20-х-30-ті роки ХХ ст. *Рідна школа*. 2013. № 8/9. С. 71-76.
136. Шевчук О. М. Організація і зміст навчально-виховного процесу Колегії Павла Галагана (1871 – 1920 рр.): автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». К., 2013. 20 с.
137. Щира О. В. Методика Ш. Амонашвілі. Принцип «Особистісного підходу» як засіб мотивації. *Педагогічна майстерня*. 2015. № 5. С. 7–10.
138. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського. Сайт: <http://www.dnpb.gov.ua>
139. Історико-педагогічний альманах. Режим доступу: <http://library.udpu.org.ua/vydannia-udpu/istoryko-pedahohichnyi-almanakh> (видання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини).
140. Міністерство освіти і науки України. Сайт: <http://www.mon.gov.ua/ua>
141. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Сайт: <http://www.nbuv.gov.ua>
142. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Сайт: www.pedscience.sspu.sumy.ua (видання Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка)

Рекомендовані джерела інформації з порівняльної педагогіки

Основна

1. Алексеева, О. В. (2004). Сучасні тенденції виховання та освіти в розвинених країнах світу. *Педагогіка і психологія*, 3 (44), 119–125.
2. Андреева, Г. А. (2003). Инновационные процессы в содержании педагогического образования в Англии. *Педагогика*, 6, 97–102.
3. Андрощук, Г., Андрощук, А. (2000). Система освіти у ФРН. *Рідна школа*, 12, 71–76.

4. Андрюшина, О. (2011). Освітні інвестиції в контексті національного моніторингу якості загальної освіти: досвід США. *Вища школа*, 3, 62-68.
5. Ахтамрян, Н. А. (2003). Дискуссия в немецком обществе об образовательной политике Германии. *Педагогика*, 2, 67–74.
6. Балтремус, В. Є. (2011). Головні напрями соціалізації учнів у демократичних школах Європи та США. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя.
7. Барвінський, А. О. (2011). Педагогічна освіта і Болонський процес. *Філософія науки: традиції та інновації*, 1 (3), 121-129.
8. Бевз, О. (2006). Питання дитячої обдарованості в американській системі шкільної освіти. *Рідна школа*, 7, 78–80.
9. Білова, В. (2005). Етапи реформування шкільної освіти Великобританії: кінець ХІХ – ХХ ст. *Рідна школа*, 4, 78.
10. Бойченко М. (2017). Передумови становлення та розвитку освіти обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії. *Людознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, 4/36, 23–32. DOI: 10.24919/2313-2049.4/36.98539.
11. Бойченко, М. (2016). Особливості ідентифікації обдарованих школярів у загальноосвітніх навчальних закладах: американський досвід. *Людознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, 2/34, 14–19.
12. Бойченко, М. А. (2009). *Реформування управління загальною середньою освітою: досвід США*. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка.
13. Бойченко, М. А. (2011). Характеристика інновацій у сфері педагогічного менеджменту в контексті порівняльно-педагогічної освіти майбутнього вчителя. *Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні засади*. Суми: Видавництво «МакДен», сс. 176–199.
14. Бойченко, М. А. (2014). Організація навчання обдарованих учнів у розширених школах Великобританії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (44), 166–173.
15. Бойченко, М. А. (2018). *Теоретичні та методичні засади освіти обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
16. Бойченко, М. Особливості надання педагогічної підтримки двічі винятковим учням у США, Канаді та Великій Британії. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 11 (66), 54–60.
17. Бойченко, М. А. (2015). Програми професійної підготовки майбутніх учителів до роботи з обдарованими і талановитими школярами в університетах США, Канади та Великобританії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (45), 10–17.

18. Борисенко, І. В. (2011). Початкова школа Великої Британії в європейському освітньому просторі. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки», 1*, 147–151.
19. Будник, О. Б. (2016). *Порівняльна педагогіка*. Івано-Франківськ.
20. Варіянок, О. (2002). Громадянська освіта: Європейський підхід. *Директор школи, 7, лютий*, 12–13.
21. Верніцька, А. (2011). Сутність естетичного виховання та шляхи його здійснення у шкільній освіті Франції. *Порівняльно-педагогічні студії, 2 (8)*, 48–54.
22. Гаганова, О. К. (2005). Поликультурное образование в США: теоретические основы и содержание. *Педагогика, 1*, 86–95.
23. Гарри, Пассоу А. (2004). Обучение одаренных детей [за рубежом]: (к истории вопроса). *Воспитание школьников, 2*, 47–52.
24. Давиденко, Г. В. *Впровадження інклюзивної освіти у Великій Британії: проблеми, шляхи вирішення*. Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CB4QFjAA&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgibin%2Ffirbis_nbuv%2Fcgiiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fapnvl_op_2014_11_4.pdf&ei=Jb9IVb2YNsrQ7AbFr4D4DA&usg=AFQjCNE7R6TeAykHgkEL-IGtJvAX5-g1IQ.
25. Довгополова, Г. Г. (2011). Змістові інновації у порівняльно-педагогічній освіті: до проблеми вивчення культури американської школи. *Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні засади*. Суми: Видавництво «МакДен», 226–248.
26. Дурдас, А. П. (2018). Особливості оцінювання якості університетської освіти Франції. *Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології*. К.: Інститут педагогіки.
27. Дяченко, Л. М. (2016). *Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Федеративної Республіки Німеччина: стан і реалії*. Київ: ДКС центр.
28. Ельцова, О. В. (2002). Система негосударственных общеобразовательных школ ФРГ. *Педагогика, 9*, 91–98.
29. Заболотна, О. (2004). Аспекти соціалізації американських та українських школярів (порівняльний аналіз). *Рідна школа, 3*, 74.
30. Заїченко, Н. (2004). Особливості реформування освіти США. *Рідна школа, 4*, 60–63.
31. Захарчук, М. Є. *Становлення та розвиток інклюзивної освіти у США* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01). Т.
32. Зіньковський, Ю. (2010). Стандартизація освіти як імператив реформування вищої школи: контроль за якістю освіти, національний і міжнародний аспекти. *Вища школа, 1*, 24–30.

33. Коваль, Т. В., Лук'янюк, Г. П. (2011). Освіта і наука Об'єднаної Німеччини в побудові суспільства знань. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки», 1*, 163–168.
34. Ковальчук, Т. І., Тернова, Ю. (2009). Історичні аспекти аналізу педагогічних інновацій у системі освіти: [на прикладі освітніх систем США, Японії, Франції, Німеччини та України]. *Проблеми освіти, 59*, 17-24
35. Колодько, Т. (2007). Основні тенденції розвитку сучасної педагогічної освіти в Україні. *Рідна школа, 6*, 64-66
36. Лавриченко, Н. (2003). Освіта і релігія в сучасній Європі. *Директор школи, 35*, вересень, 6–10.
37. Лавриченко, Н. (2004). Західноєвропейський педагогічний досвід підготовки школярів до виконання професійних ролей. *Рідна школа, 10*, 64.
38. Лавриченко, Н. (2004). Модернізація змісту базової освіти у західно-європейських країнах. *Директор школи, 7*, лютий, 25–28; 12, березень, 22–25.
39. Лавриченко, Н. М. (2006). *Педагогічні основи соціалізації учнівської молоді в країнах Західної Європи* (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01). К.
40. Лащихіна, В. П. (2009). *Розвиток системи підготовки педагогічних кадрів у Франції (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). К.
41. Логвиненко, Т. О. *Вища освіта Данії, Норвегії, Швеції у сучасному європейському вимірі*. Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/lib/264/1/ВИЩА%20ОСВІТА%20ДАНІЇ,%20НОРВЕГІЇ,%20ШВЕЦІЇ%20У%20СУЧАСНОМУ%20ЄВРОПЕЙСЬКОМУ%20ВИМИРІ.pdf>.
42. Махиня, Н. В. (2009). *Реформування системи педагогічної освіти Німеччини (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01). Кіровоград.
43. Мілютіна, О. К. (2008). *Полікультурна освіта школярів у Великій Британії*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
44. Невмержицька, О. (2004). Медійна педагогіка за кордоном. *Рідна школа, 1*, 70.
45. Несін, Ю. М., Голобородько, Є. П. (2010). *Організація та управління процесом навчання в системі післядипломної освіти Франції*. Херсон: РІПО.
46. Никитюк, С. (2006). Тенденції розвитку заочної освіти вчителів іноземних мов у Великобританії. *Рідна школа, 5*, 79-80.
47. Обдаровані діти у школах США (2008). *Відкритий урок: розробки, технології, досвід, 10*, 48.
48. Огієнко, О. І. (2011). Шкільна освіта Великої Британії: історія і сучасність. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2 (12)*, 185–195.

49. Огієнко, О. І. (2017). Сучасна система вищої освіти США: особливості функціонування та розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (74), 131–141.

50. Особливець, О. Ю. (2009). Динаміка розвитку освітньої політики Великобританії в останній чверті XX – на початку XXI століття (перехід від ідей стандартизації до ідей персоналізації). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2, 91-99.

51. Ремезовська, Н. М. (2011). Стандартизація шкільної освіти в Британії та Україні: (історична ретроспектива). *Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування*. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка.

52. Роляк, А. О. (2011). *Професійна підготовка вчителів у вищих навчальних закладах Данії* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.

53. Романовський, О. (2008). Зовнішнє оцінювання якості освіти в контексті досвіду США. *Освіта і управління*, Т. 11, № 4, 47-57.

54. Сбруєва, А. А. (2004). *Порівняльна педагогіка*. Суми: ВТД «Університетська книга».

55. Старовойт, С. (2004). Особливості сучасної освітньої системи у Великобританії. *Рідна школа*, 1, 75–76.

56. Сулима, О. В. (2011). Інтернаціоналізація як провідна тенденція розвитку вищої педагогічної освіти Німеччини. *Педагогіка і психологія*, 3, 112-120.

57. Сулима, О. В. (2015). *Професійна підготовка вихователів дошкільних закладів у системі вищої освіти Федеративної Республіки Німеччини* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.

58. *Тенденції реформування загальної середньої освіти у країнах Європейського Союзу* (2008). Н. М. Лавриченко (ред.). К.: Педагогічна думка.

59. Чепіль, М. М. (2014). *Порівняльна педагогіка*. К.: Академвидав.

Додаткова

60. Boichenko, M. (2015). Talent management programmes at British, American and Canadian Universities: comparative study. *Порівняльна професійна педагогіка*, 68–72.

61. Авчіннікова, Г. С. (2015). *Профільна диференціація навчання учнів старшої школи США* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Умань.

62. Артерчук, Т. О. (2011). *Релігійне виховання в закладах середньої освіти ФРН: 1945–2005 рр.* (автореф. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01). Рівне.

63. Безлюдна, В. В. (2011). Історія виникнення у США системи соціально-педагогічної роботи з сім'єю. *Наукові записки. Серія*

«Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя.

64. Биндас, О. М. (2015). Особливості функціонування освітніх стандартів у системі педагогічної освіти Австрії. *Гуманітарний корпус*, 4, 31- 35.

65. Бойченко М. А. (2015). Розвиток мотивації до навчання обдарованих учнів у США, Канаді та Великій Британії: теоретичний та практичний аспекти. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*, 15, 35–41.

66. Бойченко М. А. (2016). Розвиток лінгвістично обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії: організаційно-педагогічний аспект. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*, 2, 24–31.

67. Бойченко, М. (2011). Особливості інтернаціоналізації навчальних програм у канадських університетах. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*, 567, 23–29.

68. Бойченко, М. А. (2015). Організація програм телементорства для обдарованих і талановитих у розвинених англійських країнах. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, 31, 48–57.

69. Бойченко, М. А. (2014). Діяльність Європейської мережі підтримки таланту : процесуальний аспект. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*, 26, 15–20.

70. Бойченко, М. А. (2014). Менторство як форма підтримки обдарованих і талановитих у країнах ЄС та США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (41), 3–9.

71. Бойченко, М. А. (2015). Вимоги до вчителів, які працюють із обдарованими учнями у загальноосвітніх школах США, Канади та Великої Британії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 45 (98), 313–321.

72. Бойченко, М. А. (2015). Діяльність міжнародних організацій у сфері освіти обдарованих і талановитих школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (49), 33–40.

73. Бойченко, М. А. (2015). Зарубіжний досвід управління талантами у вищому навчальному закладі: витоки й сучасність. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (51), 433–443.

74. Бойченко, М. А. (2015). Інноваційна модель управління талантами у вищому навчальному закладі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (54), 17–23.

75. Бойченко, М. А. (2016). Зарубіжні психолого-педагогічні концепції обдарованості: сучасний стан. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4 (58), 33–42.

76. Бойченко, М. А. (2016). Літні навчальні програми як форма педагогічної підтримки обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 1 (52), 312–316.
77. Бойченко, М. А. (2016). Підготовка майбутніх учителів до роботи з обдарованими учнями у вищих навчальних закладах США, Канади та Великої Британії. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*, 2, 18–23.
78. Бойченко, М. А. (2016). Професійний розвиток учителів, які працюють із обдарованими учнями у школах США, Канади та Великої Британії. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*, 137, 302–306.
79. Бойченко, М. А. (2016). Розвиток лідерських якостей обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії: теоретичний та практичний аспекти. *Педагогічний альманах*, 29, 28–34.
80. Бойченко, М. А. (2016). Розвиток обдарованих учнів засобами STEM-освіти у США. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*, 31, 151–159.
81. Бондарчук, О. (2011). Особливості становлення та розвитку шкільної освіти в Австралії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (12), 115–124.
82. Будяк, Л. В. (2010). *Організаційно-педагогічні умови інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній сільській школі* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.03). К.
83. Бутенко, Г. (2004). Тести досягнень у шкільній освіті Великобританії. *Рідна школа*, 12, 42.
84. Бутова, В. О. (2011). Становлення системи забезпечення якості шкільної освіти у Фінляндії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (12), 124–134.
85. Василенко, О. М. (2010). *Соціально-педагогічні умови адаптації молодших школярів з особливими потребами до навчання в загальноосвітній школі* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05). Луганськ.
86. Василюк, А. (2006). З теорії освітніх реформ. *Шлях освіти*, 4, 22–26.
87. Васьківська, Г. (2002). Гуманізація – провідна ідея освіти в Норвегії. *Шлях освіти*, 1, 25–29.
88. Воєвутко, Н. Ю. (2013). Професійна підготовка вчителів у республіці Кіпр у XX столітті (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Маріуполь.
89. Вульфсон, Б. Л., Бородько М. В. (2000). Проблемы «европейского воспитания». *Педагогика*, 2, 71–81.

90. Голубкова, Н. (2018). Форми партнерства школи та громади в контексті аналізу організаційно-педагогічних основ партнерства школи, сім'ї та громади у США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (79), 25–36.
91. Гопкінс, Д. (2003). *Оцінювання для розвитку школи*. Львів: Літопис.
92. Гупал, М. (2008). Дослідження внутрішньо шкільних чинників ефективності школи у сучасній педагогічній думці розвинених англосовітних країн. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*, 35, 22-27.
93. Загвоздкін, В. (2009). Стандарти освіти у міжнародному контексті. *Шлях освіти*, 3, 20-22.
94. Зубченко, О. (2004). Історичні передумови формування технологічного підходу до навчання в західноєвропейських країнах. *Рідна школа*, 2, 72.
95. Зубченко, О. (2004). Особливості сучасного етапу розвитку західноєвропейських педагогічних технологій. *Рідна школа*, 7–8, 65–68.
96. Іванюк, І. (2003). Міжнародне дослідження TIMMS як інструмент вимірювання навчальних досягнень учнів. *Шлях освіти*, 4, 21–27.
97. Іванюк, І. (2004). Міжнародні порівняльні дослідження як інструмент моніторингу якості освітніх систем. *Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи*. К.: К.І.С., 48–59.
98. Карташова, Л. А., Бендерезь, Н. М. *Досвід реформування систем педагогічної освіти в Австрії*. Режим доступу: <http://narodnaosvita.kiev.ua/.../17/.../kartashova.htm>
99. Качур, О. В. (2013). Робота психолога в системі пошуку та диференціації обдарованих дітей. *Обдарована дитина*, 2, 35 – 41.
100. Кобюк, Ю. М. (2016). Тенденції реформування вищої освіти: австралійський досвід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (55), 390–396.
101. Коваленко, В. О. (2011). Перші альтернативні системи навчання в США (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.). *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*, 1, 173–179.
102. Ковальчук, О. С. (2011). Сучасні реформи шкільної освіти Швеції : досвід для України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (12), 153–166.
103. Колупасва, А. А. (2007). *Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади*. К.: Педагогічна думка.
104. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика (2014). Кіровоград: Імекс-ЛТД.
105. Котун, К. В. (2014). Педагогічна освіта Фінляндії у контексті європейського виміру. К.: Вид. Ін-ту обдарованої дитини.

106. Котун, К. В. (2015). *Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в університетах Фінляндії* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Київ.
107. Ключюк, Джаміля Рустам Кизи. (2017). *Організаційно-педагогічні умови підготовки вчителів у вищих навчальних закладах Республіки Туреччина в умовах інтеграційних процесів (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Житомир.
108. Левченко, Т. І. (2007). *Європейська освіта: конвергенція та дивергенція*. Вінниця: «Нова книга».
109. Лещенко, П. (2017). Зарубіжний досвід використання комп'ютерних відеоігор у навчанні старшокласників. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (72), 85–92.
110. Лещенко, П. (2018). Комп'ютерні ігри у процесі вивчення історії: американський досвід навчання учнів середньої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (75), 144–152.
111. Литовченко, І. М. (2011). Витоки становлення освіти дорослих США. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*, 1, 179–183.
112. Локшина, О. (2004). Світова гра «Що? Де? Навіщо?»: контроль та оцінювання успішності учнів у школах Західної Європи. *Управління освітою*, 11, червень, 6–7; 15–16, серпень, 10–11.
113. Локшина, О. (2004). Становлення та розвиток моніторингу якості освіти : світовий вимір. *Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи*. К.: К.І.С., 28–39.
114. Локшина, О. (2018). Відкрита освіта в європейському просторі: стратегія розбудови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (76), 75–86.
115. Локшина, О. І. (2003). Моніторинг якості освіти: світовий досвід. *Педагогіка і психологія*, 1(XXXIII), 108–116.
116. Локшина, О. І. (2003). Старша школа в Європі: сучасний контекст. *Шлях освіти*, 2, 21–24.
117. Лорман, Т. (2010). Сім стовпів інклюзивної освіти. Як перейти від запитання «чому?» до запитання «як?». *Дефектологія*, 3, 3–1.
118. Луговий, В. І. (2009). Диференціація середньої освіти в країнах організації економічного співробітництва і розвитку. *Педагогіка і психологія*, 1, 60–67.
119. Лупарт, Д., Веббер, Ч. (2010). Шкільна реформа в Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл: продовження. *Дефектологія*, 2, 7–19.
120. Мелешко, І. (2018). Становлення та розвиток провайдерської мережі неформальної освіти дорослих у Фінляндії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (79), 46–56.

121. Миронець, Л. П. (2011). Комп'ютерні технології навчання як складові нових інформаційних технологій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (11), 299–305.
122. Міленіна, М. М. (2008). Форми та методи роботи з обдарованими дітьми в Ізраїлі. *Обдарована дитина*, 9, 57–64.
123. Мілютіна, О. (2007). Полікультурна освіта молоді в Україні : державна політика і педагогічна стратегія. *Рідна школа*, 7–8, 12–14.
124. Міровська, М. (2018). Гаранти і ризики здобуття сучасним студентом вищої освіти в Україні та Польщі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6 (80), 36–45.
125. Місечко, О. Є. (2012). Європейські орієнтири в розробці стандартів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. *Шлях освіти*, 1, 19-23.
126. Місечко, О. Є. (2012). Європейські орієнтири в розробці стандартів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. *Шлях освіти*, 1, 19-23.
127. *Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі* (2011). / авт. кол.: Н. М. Авшенюк, В. О. Кудін, О. І. Огієнко, та ін. К.: Педагогічна думка.
128. Мордвінова, І. В. (2015). *Організаційно-педагогічні засади здоров'язбере-жувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі* (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Суми.
129. Муқан, Н. В. (2011). *Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл у системах неперервної педагогічної освіти Великої Британії, Канади, США* (автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. К.
130. Нестеренко, І. Б. (2014). *Модернізація змісту вищої педагогічної освіти в Польщі за умов європейської інтеграції* (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Суми.
131. Огієнко, О. І. (2009). *Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах (друга половина ХХ століття)* (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.010. К.
132. П'ятакова, Т. (2000). Особливості підготовки учителів Швейцарської конфедерації до здійснення інклюзивної освіти. *Імідж сучасного педагога*, 10, 37–39.
133. Павлюк, В. І. (2012). *Підготовка майбутніх учителів у системі багаторівневої педагогічної освіти в Канаді* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Умань.
134. Папіжук, В. О. (2011). *Реформування змісту загальної середньої освіти у Франції* (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Житомир.
135. Пермякова, О. Г. (2010). *Моніторинг якості навчання у загальноосвітніх закладах Франції другої половини ХХ століття* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Тернопіль.
136. Пуховська, Л. П. (2004). Професія вчителя у світовому освітньому просторі: статистичні характеристики. *Шлях освіти*, 1, 17–20.

137. Рассказова, О. І. (2014). *Теорія та практика розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти* (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.05). Луганськ.
138. Ремезовська, Н. (2008). Національний навчальний план як чинник стандартизації шкільної освіти в Англії та Уельсі. *Рідна школа*, 1–2, 76–78.
139. Самойлова, Ю. (2018). Концептуальні підходи до теорії та практики мережування шкіл у США: історичний контекст. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (79), 66–78.
140. Сбруєва, А. А. (2002). «Третій шлях» реформування англійської школи та його оцінка в контексті неоліберальної ідеології. *Педагогічні науки*. 105–110.
141. Сбруєва, А. А. (2002). Досягнення, проблеми та перспективи англійської освітньої реформи кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Рідна школа*, 5, 73–78.
142. Сбруєва, А. А. (2003). «Нація у небезпеці»: двадцять років американської освітньої реформи. *Педагогічні науки*. 61–68.
143. Сбруєва, А. А., Козлова, О. Г. (2011). Інноваційні моделі управління навчальним закладом : аналіз зарубіжних досліджень. *Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні засади*. Суми: Видавництво «МакДен», 199–226.
144. Себкова, Х. (2005). Акредитація і забезпечення якості освіти в Європі. *Вища школа*, 2, 77–85.
145. Симоненко, Н. О. (2015). Нові підходи до організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах Великобританії та США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інформаційні технології*, 1 (45), 26–33.
146. Скальські, Д. (2018). Методологія порівняльно-педагогічного дослідження розвитку фізкультурної освіти у країнах ЄС. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6 (80), 46–56.
147. Теренко, О. (2017). Можливості базової освіти дорослих у подоланні неграмотності: канадський досвід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9 (73), 12–22.
148. Терьохіна, Н. О. (2014). *Неформальна освіта дорослих: американський досвід до України*. Суми.
149. Ткач, Ю. М. (2011). Наступність як умова неперервної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (11), 255–261.
150. Усманова, С. М. (2011). *Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в Республіці Туреччина* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Ялта.
151. Фурсенко, Т. (2017). Освіта впродовж життя як складова професійного розвитку актуаріїв: стандарти МАА та досвід Канади. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (72), 115–125.

152. Чернякова, А. В. (2011). Інноваційні підходи до формування соціальної компетентності майбутнього вчителя (американський досвід). *Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні засади*. Суми: Видавництво «МакДен».
153. Чернякова, А. В. (2011). *Організаційно-педагогічні засади запобігання та подолання насильства в загальноосвітніх школах США* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01). Суми.
154. Чи приживеться північноамериканська модель інклюзії в Україні? (2012) / Бондар В., Синьов В., Тищенко В. *Рідна школа*, 8/9, 20–27.
155. Чирва, А. (2017). Інтернаціоналізація вищої освіти в китайському контексті. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (66), 316–325.
156. Чирва, А. (2018). Інтернаціоналізація вищої освіти в університетах Європейського Союзу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (76), 86–95.
157. Чопік, О. В. (2013). *Формування взаємин дітей з вадами опорно-рухового апарату із здоровими ровесниками в умовах інклюзивного навчання* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03). К.
158. Чухно, Л., Чайковська, О., Цар, І. (2017). Створення сприятливих умов для розвитку елітної вищої технічної освіти в Німеччині. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (69), 64–76.
159. Шийка, Ю. І. (2015). *Білінгвальна освіта в Канаді*. Львів: ЗУКЦ.
160. Шимків, І. В. (2008). *Моніторинг якості освіти в школах Німеччини другої половини ХХ століття* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Тернопіль.
161. Шульга, Н. В. (2011). Передумови становлення полікультурної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії: антропологічний аспект. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя.
162. Шутова, М. О. (2002). Диференціація та стандартизація змісту загальної середньої освіти в США. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Слов'янськ: Видавничий центр СДП.
163. Шутова, М. О. (2003). «Новий стандарт» загальної середньої освіти в контексті освітніх реформ у США. *Наука і сучасність*. К.: Логос, Том XLI, 214-226.